

hilo habentur. Ostendit quod dixit vers. preced.: « Qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. » Quia scilicet lingua ejus est quasi argentum electum, q. d. ait Aben-Ezra: Justi lingua est tanquam argentum probatissimum; illa enim effatur verba cum delectu et moderatione, que tanquam argentum purum, putum et probatum, magna sint in estimatione. R. Salomon vero: Lingua justi, illius scilicet, inquit, qui ea ad alios corrigendos scit uti, est quasi argentum electum: cor autem impiorum pro nihilo, quod nimirum justis reprehensiones non admittat.

Nota quinque analogias argenti et lingue sermonisque sapientum et justorum. Argenti enim dotes sunt quinque: prima est candor et nitro; secunda, pretium; tertia, soliditas; quarta, puritas; quinta, sonus. Eodem sunt in lingua justi.

Igitur primo, sicut argentum præ auro ceterisque metallis candet, nitet et splendet: sic candent, nitent et splendent verba sapientum, sicutque instar fontis limpidiissimi, de quo Poeta:

Fons erat illimis, nitidis argenteus undis.

Verba ergo æque ac cor sapientis argentea sunt, id est instar argenti nitentia et grata: verba vero æque ac corda impiorum sunt plumbea, anea et ferrea, id est atra, tetra, gravia, dura, molesta. Ita de S. Mechilde legitur in ejus Vita: « Silentium exacte servabat; cum vero loqueretur, loquebatur ut Angelus, ita ut, si cum ea colloquereris, putares te loqui cum Angelo. »

Secundo, sicut argentum post aurum inter metalla est pretiosissimum, sic et pretiosus sunt verba sapientum, et a cordatis auscultantur, æstimantur magnoque habentur in pretio. Hinc pretium commune rerum est argenti et moneta argentea, que successit prisca, rudi et anea: ita pretium virtuti ponit sapiens, ut quod ille dixerit et fecerit, id omnes honestum, ipsamque virtutem æstimant: majus enim pondus et pretium addit virtuti vita et factis, quam ore et verbis. Audi Plinium, lib. XXXIII, cap. III: « Servius rex primus signavit æs. Antea rudi usus Romæ Remens tradit. Signatum est nota pecuniam. Unde et pecunia appellata. Argentum signatum est anno Urbis DLXXXV (corrigendum videtur CCCCLXXXV; primum enim bellum Punicum cepit anno Urbis CCCXC). Q. Fabio consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris. » Et mox: « Aureus nummus post annum LXXI percussus est quam argenteus. » Hinc Æsculanium fecere deum, quasi presidem æris; et Argentinum, quasi presidem argenti. Quod irridens S. Augustinus, lib. IV De Civit. cap. XXI: « Romani, inquit, commendabant se Marti et Bellone, ut bene belligerarent; deæ Victoriæ, ut vincerent; deo Honorio, ut honorarentur; deæ Pecunie, ut pecuniosi essent; deo Æsculano et filio ejus Argentino, ut haberent æream argenteamque pecuniam. Nam ideo patrem Argentinum Æscu-

num posuerunt, quia prius ærea pecunia in usu esse cepit, post argentea. Miror autem quod Argentinus non genuit Aurinum; quia et aurea subsecuta est. Quem deum isti si habent scilicet Saturno Jovem, sic et patri Argentino, et avo Æsculano Aurinum præponerent. » Verus, vir sapiens et sanctus est Argentinus, quia argenteus, id est celestia (nitro enim candoreque, æque ac valor argenti representat cælum sublime, præstant, nitidum et candidum); et divina argentine loquitur.

Tertio, argentum est solide nature, nec facile labefactatur, ait R. Levi: ita solida sunt dicta justorum, tum quia bene expensa et præmeditata, ideoque veracis et circumsperta; tum quia manant ex dictamine justitie et prudentie, æque ac constantie, quia impavide et constantem veritatem proloquuntur, pro eaque slant fortes usque ad mortem: sicut argentum purum constans est, ignique resistit. Ex soliditate enim probant argentarii argenti puritatem: cum enim argenti igne extractum nihil amisisse, sed in bilance appensum idem habere pondus, quod ante ignis examen habebat, cernunt, tunc purum putum esse judicant.

Quarto, argentum electum proprie est id quod a facibus, scoris aliisque metallis, expurgatum est et selectum. Unde Septuaginta vertunt: ἁγνός, id est ignitum et igne defecatum. Similis est lingua justorum: hæc enim ea que dicere cogitat, prius expurgat ab omni mixtione falsitatis, vanitatis, adulationis, ostentationis, obsecrationis, hypoerisis, fraudis: imo non nisi pauca cum magno delectu, ideoque rara et selecta loquitur.

Quæres, in qua fornace et igne ignitur et purgatur sermo lingue? Respondeo primo, in igne considerationis, discretionis et judicii: hoc enim quia acre et exactum, in Scriptura vocatur ignis, ut Daniel. cap. VII, vers. 9, ubi describens judicium Dei: « Thronus ejus, ait, flammæ ignis; rote ejus ignis accensus. Fluvius igneus (ignea judicii sententia) rapidusque egredietur a facie ejus. » Igitur sapiens in fornace discretionis examinat et expurgat ea que dicitur, sic, juxta illud S. Bernardi: « Verba prius bis ad limam veniant, quam semel ad linguam. »

Secundo, ignis hic est gratia Christi ac charitas, ejusque auctor Spiritus Sanctus, qui corda justorum purgat, regit, ignitque, ut non nisi recta, vera, sancta et charitate ardentia loquantur. Hoc est quod de Christo prædixit Malachias cap. II, vers. 2: « Ipse enim quasi ignis confans, et quasi herba fullonum; et sedebit confans et emolans argentum, et purgabit filios Levi, et candebit eos quasi aurum, et quasi argentum. » Vide ibi dicta. Hinc S. Augustinus paulo ante citatus, ignem purgantem linguam assignat septem dona Spiritus Sancti.

Mystice, hic ignis est tribulatio et persecutio, quæ excoquit mentes et linguas Confessorum et

Martyrum, easque ab omni levitate, otine, concupiscentia purgat, ac constantiam Deique ardentem amorem eis inspirat, ut coram tyrannis et impiis fidem legemque Dei intrepide profiteantur, doceant et prædicent, dicantque cum S. Laurentio: igne ne examinasti, et non est inventa in me iniquitas, » Psal. XVI, 3. Pro quo S. Hieronymus vertit: « Probasti cor meum, visitasti nocte: gonflasti me, et invanisti cognitiones meas non transire os meum. » ut ex æquo veritas et professio oris respondeat cognitioni et confessioni cordis, nec alia proloquatur os, quam cogitat cor. Igitur sicut argentum ab igne non tantum non consumitur, sed etiam purius et splendidius efficitur, inquit Baynus: sic justus et sapientis viri lingua, tantum abest ut vel osoris mendacis, vel stulti detectionibus inficiatur, aut maledictum rependat maledicto, conviciis convicio, ut etiam juxta Paulum bene præceat maledicentibus: a libibus seminandis inter fratres usque adeo aliena, ut multos ad concordiam reducat, et esurientes pascat verbo vite, quo vivit homo, non in solo pane. O pretiosam et electam linguam, cui nulla persecutio flamma silentium imponere potest, quo minus fidem Christi resonet, odium a corde, et mendacium a lingua dulcissimo sono expellat. Talis erat Christi Jesu lingua, in cujus ore non est inventus dolus; qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur; cui Dominus dedit linguam eruditam, ut sciret sustentare eum qui lapsus est verbo. Quæ tamen lingua, quamvis electa, cor improborum Judeorum non penetravit: nam valde parum cordis et intelligentie habent improbi, et ob defectum cordis verbo vite, et pabulo hujus lingue non sunt pasci, sed ut stulti fame mortui sint.

Quinto, argentum præ auro, stanno, ere aliisque metallis, argenteo, id est jucundo gratoque, sono resonat: unde nummularii sono solent explorare bonitatem et puritatem argenti. Hinc et Deus jussit Mosi facere tubas ex argento, ut iis tot millia, imo milliones populi convocaret, Num. I, 2; tubæ enim argenteæ præ cornis et cæcis sunt sonare et jucunde. Unde et nolis et campanis, dum eas ex ere fundunt et conflant, solent miscere argentum, et quo plus argenti miscetur, eo plenius et suaviter resonant. Simili modo plene et suaviter resonant argenteæ igneæque voces, dictæ sapientum et justorum; quales fuere Apostoli, de quibus dicitur Psal. XVII, 5: « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. » Et Elias, de quo Eccl. XLVIII, 1: « Surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. » Ubi plura dixi de hisce linguis. Quocirca earum symbolum est piscis appellatus lucerna, de quo noster Cassianus, lib. VIII Histor. parabol. cap. XLVIII: Subit, inquit, in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna, linguaque ignea per os exerta tranquillibus noctibus relucet. ait Plinius, lib. VI, cap. XXVII.

Ita sapientes, quales erant Apostoli, sunt lucerna mundi, qui orbem sua luce collustrant, et linguis igneis amore divino accendant, « solemque novum nova sidera portant. »

Denique lingua sapientis est instar hydrargyri, sive argenti vivi, quod in omnem partem sese librat et agit, quodque efficitur aurum expurgat: sic enim lingua justis sapientum fulgens, et charitate ardens, sese agit in omnem partem, ut quidquid vitiosum est etiam in viris Religiosis, eradat et expurgat. Memorabile est quod in Vita S. Antonii Patavini legitur, ipsum argentea et ignea lingua concionando, instar hydrargyri ubique gentium hæreses, odia, libidines, usuras, aleas, aliaque scelera sustulisse, ideoque hoc premium tulisse, ut post mortem integra ejus carne sensim consumpta, lingua duntaxat reliqua et illæsa perduraret, quam proinde 32 post mortem ejus anno S. Bonaventura religiose visitans, et cum lacrymis exosulans: « O lingua benedicta, ait, quo semper laudasti Deum, multisque eundem laudandi causa exististi! Nunc clare liquet quanti apud eum sis meriti et pretii, qui te ad tam sublime præconis sui officium efformavit. »

COR AUTEM IMPIORUM PRO NIHILO. — Hebraice, cor impiorum sicut modicum; Aquila et Theodotian, sicut parum; Symmachus, εὐρύ, id est vili et nullius pretii; Chaldeeus, contritio; Syrus, rebellio.

Jam primo, Tigrina sic vertit et explicat, lingua justis electum est argentum, quod cor impiorum percipit; Hebraice, æstimat ut parum, ut rem modicam, q. d. Impii parvi pendunt sapientiam, quam lingua justus proloquitur.

Secundo, Vatablus, cor, inquit, impiorum est velut pavulum, supple, argenti, q. d. Parvi est pretii, parvo ære et argento æstimandum. Accessit Pagninus qui vertit, cor vero impiorum parum est electum.

Tertio, Baynus vertit, cor impiorum ut exiguum, quod referri potest, inquit, ad qualitatem, vel ad tempus, q. d. Parvo tempore durat intellectus improbi; vel parum boni sensus et cordis habent improbi.

Quarto, Aben-Ezra, q. d. Perexiguum est quod discas ab impio. Aut cor, id est scientia, impiorum non multum probatur.

Quinto, R. Salomon: Cor impiorum pro nihilo, inquit, quia justorum reprehensiones non admittit.

Sexto, R. Levi, q. d. Impiorum animus et cor non nisi brevissimi temporis usuram in corpore habebit.

Septimo, Septuaginta vertunt, cor autem impiorum deficit, q. d. Cor et lingua justis instar argenti electi solida sunt, ideoque durant et constantia sunt; at cor et lingua impii, puta ejus sensa et eloquia, fragilia et caduca sunt, ideoque cito deficient. Porro naturale cordis augmentum, æque ac decrementum ita describit Plinius lib. XI, cap. XXXVII: « Augeri id (cor) per singulos annos in

homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere; ab eo detrahi tantumdem, et ideo non vivere hominem ultra centum annos defectu cordis, Egyptii existimant, » ut scilicet post quinquagesimum annum cor quotiens deficiat et decreseat ad duas drachmas, sicut ante quinquagesimum quotannis ad duas drachmas accrevit. Longe majus et velocius est decrementum cordis moralis, puta sensus et sapientie insipientis et impii: quia rapiente semper cupiditate, ad stultas illico cupidias, nugasque suas gessit et abiit. sine « stultus sicut luna mutatur, » *Ecl. xxvii, 12.* Unde Origenes in *Catena Graec.* totum hunc versum sic explicat: « Justorum sermo probatur (ut argentum electum), eo quod rebus ipsis fidem faciat. Deficit autem cor stultorum, quia perpetuo mutatur et fluctuat. »

Octavo, ad verbum plane et plene vertit Noster: « Cor impiorum pro nihilo, » id est mens et sensus, ac consequenter sermo inde manans, impii, parvi vel nullius est pretii et momenti: cum ex adverso cor, id est mens et sensus, ac sermo justis est pretiosus instar argenti.

Queres, cur Salomon linguae justis opponat non linguam, sed cor impii? Respondeo, sub corde intelligit os et linguam: quod enim sentit cor, hoc os eloquitur, praesertim quia insipientes et impii quidquid habent in corde, hoc ore effluunt, juxta illud *Ecl. xxi, 29*: « In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. » Igitur insipientes et impii sicut res viles et nullius momenti, imo impuras, malas et noxias, corde ruminant, sic easdem ore eructant. Sapientes vero et pii sicut res sublimes, sanctas, celestes et divinas corde volvunt, sic easdem ore profantur: horum ergo cor et os argentum est, illorum plumbeum, terreum et sordidum.

21. LABIA JUSTI ERUDIUNT PLURIMOS: QUI AUTEM INDUCTI SUNT (Hebraice מורים *morim*, id est insipientes, stulti: ita Chaldaeus et Syrus), IN CORDIS EGESTATE MORIUNTUR. — Pro *erudiant* hebraice est ירעו *iru*, id est pascunt, utique docendo, id est erudiant: nec enim labia aliter pascere possunt, juxta illud *Jerem. iii, 4*: « Et pascunt vos scientia et doctrina. » Jam ergo clara est sententia, ejusque antithesis, *q. d.* Justi adeo abundant sapientia, ut non tantum se, sed et plures alios erudiant, doceantque honestos et sanctos mores, quibus ad vitam beatam pervenitur: at indocti et insipientes, id est impii, adeo inopes sunt sapientiae, ut seipsos (multo minus alios) erudire et dirigere non sciunt: quare in cordis egestate, id est in sua inopia mentis et sapientiae, scilicet in sua insipientia, id est concupiscentia et impietate, sicut vivunt, sic et non orientur: ideoque justis erunt felices, tendentes ad vitam aeternam; impii vero ob suam insipientiam et impietatem erunt miserissimi, ibuntque ad tartara, ubi perpetua esurie mentis et sapientiae ac mortis aeterna cruciabuntur. Nam in insipientia hebraismo idem est quod

propter insipientiam: ejus enim demerito morte plectuntur, *q. d.* Impii ob suam imprudentiam et improbitatem perniciam mortemque sibi accerunt. Ita R. Levi.

Rursum cum Jansenio sic explices, ut non significetur differentia inter effectus et conditiones justorum et stultorum, sed tantum describitur efficacia eloquiorum justis, quae tamen non perveniat ad stultos, ut sit sensus: Labia justis pascunt quidem multos; at stulti, quoniam a justo pasci recusant, propter defectum sapientiae moriuntur. Atque hunc sensum secutus videtur Noster Interpres, et sic recte constat nostra versio. Est enim sensus: Labia justis erudiant multos; at qui ab eis se doceri non patiuntur, sed indocti manent, moriuntur per cordis egestatem (1).

Hinc et vulgo dicitur, ait Lyranus: « Multum est pauper, qui est fatuus vel indoctus. » Septuaginta pro littera ר legentes affinem ד aliaque puncta substituentes, pro ירעו רבים *iru rabbim*, id est *erudiant multos*, legerunt ירעו רבים *iraeu rabbim*, id est *sciunt excelsa*; unde vertunt, *labia justorum sciunt excelsa*, scilicet speculantur caelestia et divina, quorum inops est mens et cor insipientium et impiorum, ideoque moriturus mortis peccati et gehennae. Ita auctor *Catena Graec.*: « Justi, ait, rationem sublimium rerum norant; insipientes autem nihil subline sapientum aut quaerunt. » Chaldaeus vero cum Syro ירעו *iru* accepit in significatione Chaldaeae et Syriacae, quia radix ר *raa*, quae Hebraeis significat pascere, Chaldaeis et Syris significat cogitare, velle, amare et amorem conciliare. Unde Chaldaeus vertit, *labia justis multos pascunt*; Syrus, *multum amant*, vel *amare faciunt*. Justus enim possidet pacem et charitatem, iisque plenus eadem aliis aspirat et afflat etiam solo aspectu. Unde facile sedat litas, et pacem inter dissidentes conciliat, secutus illam Christi beatitudinem: « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, » *Matth. v.* Unde S. Bernardus, serm. 23 in *Cant.*: « Tranquillus Deus, inquit, tranquillat omnia, et quietum aspiciere quiescere est, » Hanc Dei tranquillitatem participant Sancti, qui sunt sedes et thronus Dei, in quibus, ut idem ibidem ait, « non est sensus egens, nec cura pungens, nec culpa mordens. » Idem, lib. V. *De Consider.* cap. v, in fine: « Deus, inquit, amat ut charitas, novit ut veritas, sedet ut aequitas, dominatur ut majestas, regit ut principium, thet ut salus, operatur ut virtus, revelat ut lux, assistit ut pietas. Quae omnia faciunt et Angeli, factus et nos: sed longe inferiori modo, non utique bono quod sumus, sed quod participamus. »

(1) Quum ורר alias semper in hoc libro sit status constructus adjectivi, Rosenmullerus posterioris hemistichii hunc, qui minus concinnus videtur, sensum facit, et stulti per recordem moriuntur. « Quemadmodum una probus multus prodest, ita ex adverso unus demens alius insipientis causa exitii evadere potest perversis suis consiliis. »

Quocirca S. Chrysostomus, hom. *De mansuetudine*, tom. V: « Si capitales, inquit, inter se inimici sint, mansueti viri correptione placantur et mansuescunt, etiamsi natura in iram et furorem propensi sint. Qui vero per hanc conciliari nequeunt, intractabiles plane sunt, nulloque honore digni. » Addit deinde: « Mox ut viderit, mitigat furibundos: neque enim multis et verbis vel admonitionibus opus est; sed pacem, priusquam loquatur, persuadet. Quemadmodum solis jubar, ut primum apparet, fugat tenebras: ita benignus et justus sua presentia res turbulenta componit, quietasque ac tranquillas reddit. Est autem et hoc dignum recenseri, quod Christus solum pacificos filios Dei vocat. Et quare eum vocabulum pacifici communicat? Quia solus hic Filius Dei pro viribus imitatur, qui pacis et amicitiae actor aliis fit. » Et mox pacifico haec dat similia et analogae: « Porro quod in corporibus nostris nervi, hoc pacificus in domo, in Ecclesia, in civitate; Paulus enim more suo fratres vocat corpus et membra vivicem. Unde verum est illud, quod pacificator eandem habet virtutem in domo, Ecclesia et urbe, quam habent in corporibus nervi dispersa et separata conjungentes et connectentes. »

22. BENEDICTIO DOMINI DIVITES FACIT (Hebraice יפה דית, *ipha ditot*), NEC SOCIABITUR EIS AFFLICTIO. — Septuaginta, *benedictio Domini super caput justis haec dicit*; et non adjectivum eis afflictio, vel nec ullam adjunctam habet cordis tristitiam; Vatablus, *benedictio Domini locupletat, nec quidquam molestiae secum offert* (1). Quare minus recte Cajetanus per afflictionem vel dolorem accipit penitentiam, non hominis, sed Dei, *q. d.* Non penitet Deum, quod justos ditavit; unde divitias eis semel datas non revocat, nec auferit: « Sine penitentia enim sunt dona Dei, » *Roman. xi, 29.* Pro eis hebraice dicit, scilicet benedictioni, *q. d.* Benedictio Dei mera est benedictio: quare ei sociari nequit ullus dolor vel maledictio. Sed cum haec Dei benedictio reperitur in divitibus, puta justis, quos Deus ditat, hinc recte vertit Noster eis. Sensus ergo est, *q. d.* Non casus, non fortuna, non fraus, non usura, non rapina, quibus ditescere satagunt impii, non etiam industria vel labor proprius, sed Dei favor et benedictio, id est beneficentia, est propria et praecipua causa ditans homines justos, quae pariter facit ut eis non societetur afflictio, vel in acquirendo, vel in conservando, vel in expendendo opes sibi a Deo datas: quia justis spem in Dei providentia et benedictione collocantes, illique magis quam suo labori et industriae (etsi eum non negligant) confidentes, in ea securi conquescent, scientes se Deo esse curae: quare laborant sine anxietate, et fructum lucrumque laboris sui Deo committunt, contenti illa luci

opumque mensura, quam Deus dederit: eum ex adverso impii mille curis et angoribus cruciantur, ut opes parent, augeant et conservent, nec unquam eis sint contenti, sed plura semper desiderant.

Per divitias accipe temporales: haec enim Salomoni et Judaeis promissa fuere a Deo, sub quibus mystice intellige opes spirales, puta sapientiam, gratiam, virtutes, etc., promissas Christianis, juxta illud *Sapient. vii, 9*: « Omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tanquam lutum astimabitur in conspectu ejus. » Et rursum: « Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tadium convictus illius, » sed charitatem et gaudium.

Significat ergo primo, Dei esse ditare, ac proinde volenti ditescere, Dei favorem et benedictionem esse ambiendam, tum per justam sanctamque vitam, tum per orationem et invocationem.

Secundo, maledictionem Dei esse causam egestatis: ideoque videmus pauperes, qui per fraudes, furta, iniquos contractus satagunt ditescere, Deo eis maledictioe peremptari, ac omnes eorum labores et curas inanes reddi, et in fumum abire.

Tertio, opes a Deo datas justis secum afferre animi quietem, moderationem, laetitiam, gaudium; cum opes a mundo date mille advehant sollicitudines, turbationes, lites, merores, quae omnem opum voluptatem obruant et extinguunt: hoc enim meroris addidamentum vice auctarii et honoris donis suis omnibus miscet adjectisque mundus.

Sic Deus benedicens Abraham, Isaac, Jacob, Davidi, Salomoni, etc., eos ditavit, ideoque ipsimet agnoverunt, et eum gratiarum actione confessi sunt, ut patet *Genes. xii, 2*, et cap. xviii, vers. 18, et cap. xxii, vers. 17, et cap. xxiv, vers. 1 et seq. Sic de viris Religiosis et Apostolicis ait Apostolus: « Nihil habentes, et omnia possidentes. » « Providentia enim Dei est census pauperum, » ait S. Chrysostomus, isque certus, perennis et inexhaustus. Unde S. Franciscus suis non aliud dabat vitium quam hoc: « Jacta cogitationum tum in Domino, et ipse te enutriet. » Videmus quot quantosque fundos et census Dei benedictio dederit monasteriis Ordinis S. Benedicti. Sane ita tanti fuerit, ut scribat Thierimus, si omnes in vtrum colligerentur, facile tertiam Europae partem aequarent. Vulgatum est illud regis Franciae de S. Mauro: « Monachus hic plus acquisivit suo breviario, quam majores mei gladio. » Causam dat S. Hieronymus, scilicet quod Religiosus pro Deo reliquiae omnia possidet Deum: Dei autem sunt omnes opes. Sic enim ait epist. ad *Pammach.*: « Religiosus Christus est omnia, ut, qui omnia propter Christum dimiserit, unum inveniat pro omnibus, et libera possit voce proclamare: Pars mea Dominus, qui dives est in misericordia, aequae ac opulenta. »

23. QUASI PER RISUM STULTUS OPERATUR SCELUS:

(1) Rosenmullerus, *benedictio Jova, illa demum vero dicit, nec addit Jova dolorem cum ea. Maurer, favor Jova, et dicit, nec quinquam addit et labor gravis.*

SAPIENTIA ACTEM EST VIRO PRUDENTIA. — Noster Salazar $\approx$ quasi accipit non proprie, ut notam similitudinis, sed per catachresin ut notam veritatis, sicut accipitur *Jom.* cap. 1, vers. 14: « Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. » Unde Septuaginta pro littera כ legentes affinem כ, puta pro כְּרוּק כִּשְׁחֹךְ legentes כְּרוּק כִּשְׁחֹךְ, vertunt, in risu insipientis agit male; Chaldaeus, quando ridet stultus, operatur scelus. Sensus ergo esse primo, q. d. Stultus, id est improbus, dum ridet et arridet, dum se hilarem et jucundum ostendit, machinatur scelus et noxam. « Sapientia autem viro est prudentia, » id est prudenti sapientia est cautio, ne ab improbo deludi aut circumscribi se patiarur; prudens enim ex modo risus indagat animum et machinationes insipientis. Est enim, ut ait Seneca, « risus, cachinni, arrisio, irrisio et subrisio. ridet sinceri, cachinnos edunt stulti, arrident adulatores, irridet scurræ, subridenti candidi et dolosi. Hæc prudentes viri perspicue discernunt. »

Secundo, q. d. In risu, seu quando ridet, stultus operatur malum, id est risus et joci opportunitatem sceleribus magnis præbent. Rationem dat Aristoteles, lib. IV *Ethicor.* cap. viii : Quia risus licentiam et liberiores quamdam facultatem administrat, et inter risus et jocos abicit pudor, verecundia discedit. Et pseudo-Augustinus, serm. 39 *De Diversis*, qui numeratur 97 *De Tempore* : Risus frequens, ait, corrumpit mores; relaxat enim nervos rigoris adstrictos; severus autem vultus iustus est disciplina. S. Chrysostomus, hom. 62 *in Populum*, recenset quædam loca ubi risus liberare docet, scilicet in theatris, in conviviis atque ejusmodi aliis. Sensus ergo esse, q. d. Risus et joci solventes animi rigorem causa sunt, ut animus diffuset in gulam, venerem, convicia aliaque scelera. At a sapientia viro prudentia, $\approx$ id est ipsamet sapientia, qua pollet vir prudens, jocis ac risui modum imponit, leges præscribit, ne forte excessus peccandi licentiam et libertatem adducat: hæc apposite Salazar.

Verum planius et simplicius alii passim $\approx$ quasi accipiunt proprie ut notam similitudinis : Hebraea enim ad verbum habent, quasi ridere est stulto facere scelus. Et hoc volvere Septuaginta vertentes, in risu, id est instar risus, per modum risus, insipientis agit malum; Vatablus, *Jocus est stulto scelus designasse*. Sensus ergo planus clarusque est, q. d. Stultus, id est impius, quasi ludendo et ridendo scelera etiam ingentia designat et perpetrat; al. « sapientia est viro prudentia, » id est at sapientia docet virum prudenter et serio agere ideoque sceleris impii resistere, omniaque agere ex præscripto sapientie, rationis et legis divine.

Porro $\approx$ quasi per risum multa innuit : Primo, facilitatem et prontitatem stulti ad scelera, q. d. Stultus tam facilis est ad scelus, quam ad risum. Unde Jansenius et Caietanus sic exponunt, q. d.

Quasi risus est stulto operari scelus, hoc est, putat rem esse ridiculam et jucundam : non magni facit peccare, sed parvi pendit, imo latur operando scelus, et ridet. « Sapientia autem est viro prudentia, » vel ut hebraice est, *intelligentia*, hoc est, affert ei prudentiam et intelligentiam, quæ scilicet cognoscat quam sit res gravis et execrabilis operari scelus.

Secundo, recreationem, quod scelere se abolet, q. d. Stultus sicut risu, sic et scelere se recreat et pascit; unde studio et ex proposito illud committit, imo captat, querit et ambit, ut quærissimos jocos et ludos. Si tamen inde præna vel infamia ipsi imminet, sese excusat dicens : Jocatus sum, ludens dixi, ridens feci; ita Hugo. Quocirca hanc gnomen spectaculis obscenis et crudelibus adaptans S. Salvianus, lib. VI *De Prædicationibus* : « Ludi publici, ait, ludibria vite nostre. In theatris et circis deperimus, juxta illud : Stultus per risum operatur scelus. »

Tertio, levitatem, q. d. ait R. Salomon : Sicut stultus leviter et quasi per risum operatur scelus, sic sapientia prudenti est levis, dum quasi per risum præstat illa quæ sapientia præcipit. Et Aben-Ezra : Sicut, inquit, leve est stulto scelus designare, sic sapienti viro prudentia, supple, levis est, aut facilis propter assuetudinem.

Quarto, inconstantiam, q. d. ait R. Levi : Stultus sicut per mentis inconstantiam fortuito et temere ad quidvis sine causa, sine deliberatione ridet et arridet, sic et idem simili modo solus admittit : nunc enim hoc patrat, nunc aliud et aliud, prout eum rapit occasio et libido. At sapiens agit omnia prudenter cum ratione et destinato consilio; ideoque omnia quæ molitur, felicem consequuntur effectum.

Quinto, pro scelus hebraice est זִמְמָה, quod verti potest cogitationem, q. d. Stultus nil facit graviter et mature, sed omnia quæ cogitat, hæc ridicule et jocosè operatur; at a sapientia est viro prudentia, $\approx$ id est, at sapientia docet virum ea quæ cogitat prudenter, id est mature, serio et prævia deliberatione, tractare et exsequi. Tales sunt in aula principum assentatores, qui ut principum cupidinibus indulgent, omnia eorum scelera per jocum et cachinnum excusant, vel eludunt. Talis in aula Henrici VIII regis Angliæ fuit Franciscus Brianus, Eques aratus. Cum enim rex, amoribus Anne Bolonæ captus, cogitaret eam in uxorem ducere, quam dicebat esse ipsiusmet regis filiam, eo quod mater Anne regis concubina extitisset, a Briano quesivit, inquit Sanderus, lib. I *De Solimato Angliæ* : « Quale peccatum videretur matrem primum, deinde filiam, cognoscere? » Cui Brianus : « Omnino, inquit, tale, o rex, quale gallinam primum, deinde pullum ejus gallinæcum comedere. » Quod verbum cum rex magno risu accepisset, ad Brianum dixisse fertur : « Ne tu merito meus es inferni vicarius. » Brianus enim jam prius ob impietatem notissimum voca-

batur inferni vicarius. Rex igitur cum et matrem prius, et postea filiam Mariam Bolonam pro concubina tenuisset, demum ad alteram quoque filiam Annam Bolonam animum adijcere coepit.

SAPIENTIA EST VIRO PRUDENTIA. — Hebraice, *intelligentia*. Primo, Septuaginta sic genuite vertunt et explicant, *sapientia viro parit prudentiam*; unde Lyranus : Sapientia, inquit, est cognitio de divinis. Hinc virtuosus parit prudentiam, quia per notitiam de divinis procedit ad dirigendum humanos actus, circa quos proprie versatur prudentia. Et S. Thomas, I part. *Quæst.* I, art. 6 : « Prudens, ait, vocatur sapiens, in quantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Unde *Proverb.* x dicitur : Sapientia est viro prudentia. » Secundo, Chaldaeus vertit, *sapientia est viro prudenti*, ut per sapientiam scelus, quod stultus per risum operatur, devitet, et contra illud se teneat. Tertio, Tigurina : Jocus, ait, est stulto scelus designasse; id vero si quis animadvertit, sapientia est. Quarto, Vatablus, *sapientia est viro intelligentia*, id est sapientia pollet vir intelligens. Quinto, Jansenius verba transponens : Prudentia, inquit, est viro sapientia, id est prudenter animadvertere et intelligere quam seria res sit operari scelus, et ad quantum malum perducat hominem, est viro magna sapientia. Porro jam sæpius momi sapientiam et prudentiam hoc libro in re idem significare, scilicet ethicam, sive scientiam practicam. Unde signanter dicitur : « Sapientia est viro prudentia, » q. d. In rebus humanis sapientia est prudentia, et sapiens est vir prudens, quia prudenter ordinat actiones vite humane ad ultimum finem; nam aliqui sapientia simpliciter sumpta toto genere distat a prudentia, estque contemplatio rerum altissimarum, puta Dei, Angelorum rerumque celestium. Ita D. Thomas, II II part., *Quæst.* XLVII, art. 2, ad 4 (1).

24. QUOD TIMET IMPIUS, VENIET SUPER EUM; DESIDERIUM SUUM JUSTUS DABITUR. — Hebraice, *formido impius ipsa evadet ei*; Syrus, *impius ad perditionem trahetur; et justo quod sperabat, dabitur*; Vatablus, *impis accedunt, que metuunt; justis vero datur* (2), quod cupiunt, Septuaginta, *in perditione impius circumferatur, desiderium autem justis acceptabile*. Vel clarius, ut vertit interpres *Catenæ Græcæ*, *in perditionis force volutatur impius; justus autem desiderium suo est oratum, seu acceptum*; idque sic explicat, q. d. In perditione impius volutatur, siquidem tentatione aliqua ingruente absque omni timore statim peccato sese dedit; cum e diverso pro patientiam et tolerantiam tentationi, quæ advenit, debuisse resistere.

Hæc sententia conexa est precedenti, eamque limitat et temperat per occupationem. Dicit enim quod : Si stultus per risum operatur suas cogita-

(1) Maier, et, at sapientia viro intelligenti, id est, homini intelligenti vero pro ludo est sapientia, lusus est sapientia uti : apud ad parallelismum et elegantiam.

(2) Proprie dabit, scil. Deus.

tiones et scelera; ergo semper lusus est et alacer, agens vitam jucundam et beatam. Respondeo, risum hunc magno timori permittitur esse, adeoque exterius impium ridere, inferius vero timere et trepidare. Dum enim scelus machinatur, patravit aut patrat, illico conscientia suggerit ei agmen poenarum et malorum sceleris et scelesti impudentium, quæ ipsam ingenti metu et angore concutiant. Nec enim timor hic inanis est et vanus, sed realis et serius; quæ enim timet ab irato Deo, adveniet ei. Mala hæc sunt tum futura in gehenna, tum presentia, puta infamia, si scelus prodatur; jactura honorum; metus ne quod machinatur infelicem habeat exitum, al. volis et spebus suis per scelus non potiaris; offensæ amicorum, viciorum omniumque civium; carcer denique ac mors ipsa : hæc enim omnia ipsum scelus meretur. Ex adverso justus, qui gravi et severo vultu præcedunt prudentiam, id est in corde celant suas spes et gaudia, quia certo sperant se desideris suis futururos. Deus enim id eis hic et alibi promisit, ut *Psal.* cxlii, 19 : « Voluntatem fimentium se facit, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos; » atque hujus rei artham et pignus dat ipsum desiderium. Cum enim Deus donum aliquid cupiam vult elargiri, prius eidem ingens illius desiderium immittit : tum ut per hoc fiat capax, oreque pro dono ; tum ut eo gratius sit donum, quo magis et diutius fuit desideratum : qua de causa solet Deus pariter differre rem desideratam, ut dilatato augeret desiderium et orationem, desiderium cumulet gaudium, cum re ipsa potietur. Igitur est hic una, sed virtute duplex antithesis, q. d. Impio adveniet non id quod sperat, sed id quod timet : at e contrario justo accedet non quod timet, sed quod sperat. Ita videmus et experimur Deum implere in bonis desideria servorum suorum, etiam in rebus domesticis et parvis : imo ea prævenire et superare, juxta id quod proficitur Ecclesia : « Deus qui merita supplicium excedit et vota, » etc.

Legimus in *Vita S. Hildogardis*, multos se ejus precibus commendare solitos, ac compotes vel factos ei gratias egisse : cumque illa miraretur, eo quod ipsorum oblitia pro eis non orasset, accepit a Deo responsum, Deum id eis præstitisse, non quod acceperat pro eis orasset, sed quod orata destinasset : ipsum enim exaudire facilia et virtualia suorum vota, etsi in actum non exeant.

Porro maxime implet Deus in servis suis desiderium majoris virtutis et perfectionis. Hoc enim desiderium effiæx est medium ad perfectionem oratione postulandam, et operatione procurandam. Quocirca ut sapienter monet B. Laurentius Justinianus, lib. I *De Discipl.* et *perfect. monast.*, cap. ult. : « Quicumque illius superbie vite delicis, divitiis honoribusque abundare desiderat, donec in carne vivit, quamdiu operari licet, virtutum semina spargere non desistat; ut meritum manipulos in horreis celestibus valeat aggregare,

semper proficere studeat; qualiter in via Dei crescere possit, assidue meditetur. Et nunquam eradicari de se permittat perfectionis desiderium; quin potius quantumcumque profecerit, quamvis plurimis virtutibus locupletatus exstiterit, continue cum Apostolo dicat: Ego me non arbitror comprehendisse. Atque ex his aestuans amoris provocatus stimulis semper majora appetat dona, et meliora spiritus charismata concupiscat. » Desideria itaque magni momenti sunt ad perfectionem assequendam, praesentim ardentia et efficaciam: ea igitur augenda et acuenda sunt.

Cum ergo, o homo Dei, tibi sentis immitti a Deo desiderium alicujus gratiae, virtutis, conversionis animarum, etc., scito Deum rem desideratam tibi efflagitanti reipsa daturum: ideo enim ejus desiderium tibi immittit, et quasi praenuntium praemittit. Sicut enim, ut ait Alcuinus in Responsis ad Carolum Magnum Imperatorem, timor, quo Deus impiorum mentes ante supplicium percellit, est « ire et vindictae divinae facialis. » Sicut enim facialis apud Romanos erat sacerdos denuntians bellum hostibus: sic timor praenuntiat supplicium impiis, ac desiderium rem desideratam praenuntiat piis mox affore.

23. QUASI TEMPESTAS TRANSIENS NON ERIT IMPIUS: JUSTUS AUTEM QUASI FUNDAMENTUM SEMPITERNUM. — Hebraice, sicut transit turbo, sic non erit impius; justus vero ut fundamentum mundi vel saeculi, hoc est, ait Vatablus, quam cito praeiterit turbo, tam cito desinet esse impius; justus vero permanebit in vita, sicut fundamentum mundi perseverat; Chaldaeus, sicut transit turbo, sic transit impius; Syrus, velut turbo repente transit, ita profugabilis impius, et non reperietur; justorum autem fundamenta in aeternum ponentur; Arabicus, in transitu turbini perit impius; justus autem, cum declinaverit mala, servabit se in aeternum. Septuaginta rursus pro כ legentes כ putā pro כסופה kesupha, id est quasi tempestas, legentes כסופה besupha, id est in tempestate, vertunt, praetereunte vel ingruente procella delatur (vel evanescent) impius; justus autem inde declinans servatur in saeculum, vel in aeternum. Pro tempestas hebraice est סיפה supha, id est turbo, tempestas, procella, quasi vastans, obruens et finem aliis aeque ac sibi afferens. Radix enim סוף suph significat cessare, desinere, finire; et סוף soph est finis, terminus.

Jam in genere sensus adaequatus est q. d. Sicut tempestas cito transit et desinit, sic et impius; justus vero perduret tum in hac vita, tum magis in futura et aeterna. In specie vero, sive in particulari magis hanc significationem applicando, quia tempestas dupliciter accipi potest, scilicet passive et active, hinc duplex hic est sensus. Prior accipiendus passive, q. d. Cum quae ingruit publica cladis et calamitas, tentatio et tribulatio, illa corripit et abripit impius; at justus in ea manet firmus et inconcussus, vel quia prudenter eam declinat, vel quia a Deo protegatur, vel, si in eum

ingruat, fortiter eam tolerat et superat. Ita Jansenius.

Hinc expositioni favent Septuaginta, quorum verba jam recitavi, et Figurati, dum vertit, ubi tempestas praeterit, impius nusquam est; at justus fundamentum perpetuum est. Unde Christus justum comparat domui fundatae super petram, quae omni tempestate et procella resistit; impium vero domui edificatee in arena, qua procella sternitur, Matth. vii, 24. Simili modo Jeremias, cap. xxiii, vers. 19: « Ecce turbo, ait, Dominice indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet. » Et Nahum, cap. i, vers. 3: « Dominus in tempestate et turbine vine ejus. »

Posterior accipiendus active, q. d. Impius est similis procellae et turbini transeuntis, quia etsi ad tempus instar tempestate terribilis sit hominibus, non diu tamen subsistit, sed ritu procellae praetereuntis subito e vita tollitur; quae quantumvis videatur longa hic esse, tamen ad aeternitatem sequentem, in qua aeternum moritur mortem, brevis est; justus autem fundamento sempiterno, hoc est diu duranti, comparatur, quia juxta promissiones veteris Testamenti diu in hac vita persistit; aut, etiamsi hic non diu vivere detur, non tamen vivere desinit, ut qui per mortem corporalem veram aeternamque adipiscatur vitam. Hunc sensum exigunt Hebraea, Chaldaea, Syrus et Noster. Salomonem de more secutus Ezech. xl, 13: « Substantiae impiorum, ait, sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt. » Vide ibi dicta.

Nota impium recte comparari procellae et turbini. Primo, quia impii instar turbini irruunt in justos, eosque affligunt et vexant; at justus afflictiones hasce forti animo sustinet, quasi fundamentum firmum et inconcussum.

Secundo, quia sicut tempestas, sive et grassatio impiorum, seiva est, violenta, confragosa et horribilis, cum reboant tonitrua, conruescant fulgura, perstrepunt venti, cadunt fulgetra, torrentes imbrium depluunt, etc., juxta illud Virgilio, *Æneid.* lib. V:

Tempestas sine more furit tonitruoque tremiscunt
Aethra terrarum et campi, ruit aethere toto
Turbidus imber aquis, densisque nigerrimis Austris.

Tertio, utraque subita est et inopinata; subito enim oritur, at subito pertransit et occidit. Quocirca forti animo sustinenda est, utpote certa spe, quod illico transit et evanescent. Ita Julianus Apostata quasi tempestas pertransit salvandum in Christianos: nam vix biennium regnavit. Unde cum S. Athanasium Alexandria eieceret, adeoque Christiani illacrymarentur: « Bono animo, inquit Athanasius, estote; nebula enim est, et brevi evanescent. » Verus fuit vates, nam eodem anno in Perside Julianus occubuit. Ita Sozomenus, lib. V, cap. xiv.

Quarto, quia utraque ingentia sepe dat dar

Legi historiam decem persecutionum primitive Ecclesiae, puta prima, Neronis; secunda, Domitiani; tertia, Trajani; quarta, Antonini; quinta, Severi; sexta, Maximini; septima, Decii; octava, Valeriani; nona, Aureliani; decima, Diocletiani: et videbis quantas Christianorum ediderint strages.

Quinto, quia utraque semetipsam interemit, ac in semetipsa desinit, stragemque et interitum, quem aliis affert, eundem sibi conciliat; ac sicut bombyx globo suo se involvit et emoritur, impius ergo tempestate sua mergitur; at justus eam superat, vel per eam transit et enavigat ad portum felicitatis et stabilitatis aeternae. Sic Nabuchodonosor comparatur turbini et tempestate, *Jerem.* cap. lv, 13: « Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus; velociore aquila equi illius; vae nobis, quia vastati sumus. » Et de Antiocho invadente Ptolemaeum Philometorem ait Daniel, cap. xi, 40: « Quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus et in equibus, et in classe magna. » Et de Cyro invadente Babylonem ait Isaia, cap. xxi, vers. 1: « Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto veniunt, de terra horribili. » Similia sunt cap. xxxviii, 2, cap. xxxix, 6, cap. lxxv, 15, et alibi.

Porro R. Levi sic exponit: « Quasi tempestas, etc., q. d. Quando procella et tempestas ingruat, non nisi ad impium abolendum urgebit, perinde ac si finis tempestate esset ad iniquum exitio multandum. » Sic Aristoteles, in *Meteor.*, ait Deum tonare, ut hoc fragore homines impios metu nimis percellat. Unde et fulminibus non raro tanguntur peccatores, v. g. adulteri, scortatores, pederaste, cum sunt in flagranti delicto; indignatur enim fremitque aer tonando et fulminando in impios, qui aere ad scelus abutantur, ac Creatori aeque ac creaturis sunt injurii, juxta illud *Sapient.* cap. v, 21: « Pugnabitque cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulgurum, et tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur, et ad certum locum insipient. »

Denique eleganter hunc locum explicat noster Fernandez, in *Genes.* xxxi, sect. 3, num. 8: « Quasi tempestas non erit impius. » Caelum, inquit, allquando aenebris obducitur; dein maligno fulgore intermicat fulgura, reboat aether, immugiunt tonitrua, furit tempestas. Quid ergo? pavor horrore in terris. Bene, sed soluta demum in pluviam nube tempestas silet, caelo redit serenitas, terras lux alma revisit. Quievit tandem fragor, qui gentes terruerat; sola in terris visenda restant lutum sordescens. Sic habent filii hujus mundi, dum vivunt, honorum dignitatumque nominibus ac titulis, pomparum vanissimarum strepitu, auri argentique facti et infecti tinnitu reboant, audiuntur, sciuntur, celebrantur, mortalibus sunt admirationi ac terrori: tempestas est. Ceterum mortis interventu sepultis illorum

cadaveribus, pariter illorum superbia et memoria sepellitur. Optime vero adjungit Sapiens: « Justus autem quasi fundamentum sempiternum. » Impius quidem in oculis et in ore hominum est; justus vero sub humo latet infossus, ut parietis caementa: contemnitur, opprimitur. At quam dispar utriusque finis! Illius anima sempiternis deputatur incendiis, evanescit gloria, et in perpetuum oblivionem memoria tumulatur. At justo dicitur: Leva caput tuum, attolle superis oculos, quia appropinquat redemptio tua: surge ab humo, et intra in gaudium Domini tui.

Moraliter, justus est fundamentum aeternum, quia in Deo et caelo fixus, immotus inter adversa et prospera consistit, dicitque:

Elamini fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

Moribus
tae, de
justicoe
stantia.

Hinc Aristoteles in *Ethicis* docet virum virtute praeditum esse similem quadrato lapidi, qui in quodcumque latet volvatur, quadrata et firme consistit, omnemque fortunae aleam quadrato mentis vultusque situ excipit. Et Seneca definit virtutem esse aequalitatem et tenorem vite per omnia sibi consonantem. Atque in Cebetis tabulis vera disciplina pingitur insistentem quadrato lapidi, fortuna vero globo volubili. Adde justos esse fundamentum mundi: quia propter eos mundus est stabilis; qui aliqui ob scelera impiorum saepe a Deo everteretur. Unde illud Ruffinus, praefat. in *Vitas Patr.*: « Quis dubitet mundum precibus stare Sanctorum. »

Eleganter S. Augustinus, in *Psal.* lxxvii, 4: « Fundamenta ejus in montibus sanctis. Non frustra, ait, de lignis quadratis edificata est arca Noe, quae nihilominus figuram gestabat Ecclesiae. Quid est enim quadrati? Attendite similitudinem quadrati lapidis. Similis debet esse Christianus in omni tentatione sua. Christianus non cadit, et si impellitur, et si qua veritur, non cadit: nam quadratum lapidem quacuunque verteris, stat. Cadere vixi sunt Martyres, cum perirentur; sed quid dixit quaedam vox Caucici? Cum ceciderit justus, non conturbabitur, quoniam Dominus confirmat manus ejus. Sic ergo conquadramini ad omnes tentationes parati; quidquid impulerit, non vos evertat: stantem te inveniat omnis casus. »

Praeclare S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 28: « Est quaedam in fabulis arbor, ait, quae cum cedit viret, et adversus ferrum certat, morte vivit, et sectione pullulat, atque cum absumitur, crescit. Talis plane esse vir philosophus (sapiens) videtur. Floret enim inter cruciatus, ac vite molestias virtutis segetem existimat, atque in adversis gessit et gloriatur. » Unde post plura subjicit: « Duo haec arripit et superari nequeunt, Deus et Angelus; tertium est philosophus, in materia expertis materiam, in corpore incircumscriptus, in terra caelestis, in passionibus impatiens,

omnibus rebus se vinci facile ferens, præterquam animi magnitudine, eo ipso quod vinci se patitur, eos qui superiores sibi videntur, devincens.»

26. Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger (Chaldeus, *manitus piger*) his qui misentur eum.—Acetum purgat quidem firmatque dentes, sed tamen suo acore eis dolorem et stuporem affert, ut cibos mandere nequeant; aceto enim hebetantur et obtupescunt dentes, sicutque acidi, ait Lyranus. Quare perperam Cajetanus pro acetum contendit vertendum esse acere: aceria enim, inquit, nocent dentibus, cum acetum prosit iisdem. Fumus vero oculos limpidos sua caligine offuscatur, cruciat, elicitque lacrymas. Unde extat ænigma fumi apud Symposium :

Senti mihi, sent lacryma, sed non est causa doloris.
Est iter ad celum, sed me gravis impedit aer;
Et qui me genuit, sine me non nascitur ipse.

Jam sensus in genere adequatus est, *q. d.* Sicut acetum molestiam noxamque affert dentibus, et fumus oculis: sic pariter piger molestiam noxamque creat his qui miserunt eum, quia pigre, remissè, imperfectè, negligenter peragit ea, ob quam missus est, tardeque redit et renuntiat mittenti ea que cessit.

In specie vero primo, Jansenius sic explicat: Monet, inquit, hinc sententia dispicere diligenter quibus quis negotia sua gerenda et curanda committat. Sicut, inquit, acetum est dentibus noxium, quos ob acorem stupefacit, inidoneosque reddi: d bene masticandum, et sicut fumus est noxius oculis, quos hebetat et pungit: sic piger his qui miserunt illum est noxius et molestus, quia dum causam eorum sibi commissam male curat per suam pigritiam, nocentem simul et dolorem eis adfert, facilitate ut causam suam bene disponere nequeant. Sic et R. Levi et Aben-Ezra. His adde illud Ausonii, *epigram.* 110 :

Sans piger febriente unilo est nequior,
Potat duplum, dapesque duplices devorât.

Secundo, alii, *q. d.* Sicut fumus ante oculos abit in aerem et evanescit, sic piger missus ab heroe abit, nec redit, itaque cum suspensum tenet. Rursum sicut acetum stupefacit dentes cibum mandere, et oculi fumo offuscari rem presentem cerere nequeant: sic herus avidus sciendi quid piger a se missus in re quam cordi habet gesserit, dum ille fardat, nec cibum avat sumere, nec quid juvandi videns, quia pigri reditus et responsum eum sollicitum tenet.

Tertio, sicut acetum acidus et acedus pigrosque ad manducandum efficit dentes, ac fumus tardos pigrosque ad ærnam facit oculos: sic piger pigritiam suam affat hero, ut ob ejus tarditatem cogatur tarde, lente et imperfectè rem aerem, quam mente destinavit, exsequi.

Quarto, pressius et nervosius noster Salazar censet hic significari quod piger hero sua pigritia

conceit iram, bilemque moveat, *q. d.* Sicut ex aceto dentium stupor, ex stupore stridor et collisio accidit: itam ex fumo oculi obtonebescunt et perstringuntur: sic etiam ob pigrum ministrum tarde et cunctanter res sibi demandatas præstantem, eos qui miserunt aut demandarunt, tam vehementer et acerba ira noranturque corripit, ut illorum dentes bile excitata stupefacit, deant et collidantur, et oculi caligantes hebetescant præ forore; conceptam vero iram atque furorem omnem in socordem illum ministrum tandem effundant. Hinc Aristoteles apud Stobæum, *serm.* 18: « Ut fumus, ait, mordicans oculos non videre permittit quas pedibus adjacent, sic iracundia oboriens rationem offuscatur, et quod bonum habitura mens fuerat a ratione, eo non sinit ipsam iracundia sine labore potiri ac molestia. » Huc facit illud Comici: « Nuntorum plurimos sua interemit tarditas. » Et tamen subinde ea uti prudentia suadet, juxta illud ejusdem: « Festinare noli tristi destinatus nuntio. »

Symbolice, piger et pigritia symbolum est iniquitatis et pravitatis, que anime magis nocet quam acetum dentibus et fumus oculis, tum quia pigritia, sive acedia, est unum e septem vitiis capitalibus; tum quia ipsa est fons et origo malorum omnium: « Multam enim malitiam docuit otiositas, » *Eccli.* xxxiii, 29. Unde Septuaginta sic vertunt, *sicut uva acerba dentibus noxia est, et fumus oculis, sic iniquitas his qui ea utuntur;* et Syrus de more sequens Septuaginta, *sicut uva acerba, ait, dentes ledunt, sic nocet iniquitas illum perpetranti;* hoc est, ut explicat auctor *Catene Græcorum*: « Iniquitas noxia est suis auctoribus; nam et sensum adimit, et mentem graviter offendi, nec semel exorsa finem facile facit. » Alludit ad illud Moysi *Deuter.* cap. xxxii, 32: « De vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbaniis Gomorrhæ, uva eorum, uva fellis, et botri amarissimi. » Huc vicissim alludit *Ezech.* xviii, 2: « Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obtupescerunt. »

Porro citant hanc versionem Septuaginta S. Hieronymus in *Ezech.* xviii, 2, S. Ambrosius in *Psal.* xxxv, et S. Augustinus in *Psalm.* xlvi, ubi seculi legit et explicat: « Sicut uva acerba dentibus vexatio est, et fumus oculis: ita iniquitas utentibus ea. Qui manducaverit enim iniquitatem, id est, qui libenter eam habuerit, non poterit manducare justitiam. Panis enim justitia est. Quis est panis? Ego sum panis vivus, qui de celo descendit; ipse est panis cordis nostri. Quomodo ergo qui manducat ore uvam acerbas, obrigesunt et obtupescunt dentes ejus, et minus idoneus fit ad manducandum panem, et remanet illi laudare quod videt, et manducare non posse: sic is qui iniquitate usus est, et pastus peccatis, incipit non posse manducare panem, laudat verbum Dei, et non facit, Unde non facit? Quia cum coepit facere, laborat; quomodo sensum laborare deo-

tes post uvam acerbas, cum coeperimus manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab uvis acerbis, et incumbunt pani: sic et nos, si volumus manducare justitiam, temperemus nobis ab iniquitatibus, et incubemus justitiæ, et nascetur in corde non solum delectatio laudandi justitiam, sed etiam facilitas manducandi, hoc est operandi. »

Porro iniquitas recte comparatur aceto et uva acerba, quia sicut hæc acerba est dentibus, sic iniquitas acerba est mentibus; illis enim creat stuporem, et dolores tam presentes quam æternos. Rursum, sicut uva acerba est immatura, que ante tempus maturitatis decerpitur et gustatur: sic iniquitas et iniquus voluptatem ambit gustare ante tempus; ideoque ex ejus acerbitate dentes ipsius obtupescunt; voluptatis enim tempus est in futura vita; laboris vero et crucis tempus est in presentibus. Insuper, iniquitas recte assimilatur fumo. Primo, quia instat fumi et seculari acieiem mentis obducet, » ait S. Ambrosius, lib. II *De Cain et Abel*, cap. i. Peccatum enim excæcat iudicium rationis, ut malum iudicet esse bonum, ac concupiscentiam censeat esse prudentiam. Secundo, sicut fumus ciet lacrymas, sic et iniquitas multos dolores, indeque lacrymas concitat. Tertio, sicut fumus mox evanescit, sic et voluptas peccati illico transit; sed infixum mentis relinquit aculeum et reatum. Quarto, S. Macarius, *homil.* 16: « Velut domus, ait, fumo repleta effundit illum in aera, ita peccatum abundans in anima refundat exterius. » Quinto, sicut flamma fumo proxima est; fumus enim oritur ex igne, et rursum vertitur in ignem et flammam: sic iniquitas oritur ex igne concupiscentie, et vicissim magis eum accendit et inflammat. Sexto: « Sicut fumus apes fugat, sic custodem vite nostræ angelum lacrymabile peccatum expellit, » ait S. Basiliius, *hom. De Invidia et Livore.* Septimo, idem S. Basiliius in *Isaia* xiv: « Natura fumi, ait, neque substantialiter in se subsistit, neque corpore illo constat. » Sic peccatum non est substantia, imo non est ens; omne enim ens est bonum. Peccatum ergo est tantum privatio entis et boni; et, ut ait S. Augustinus, « peccatum est non ens, peccatum est nihil. » Octavo, S. Basiliius, ibidem fumum ita definit: « Vapor est peracri sapore sollicitans gustum, sursum versus a latrone ignis et suffraginante materia remissus. » Sic aeris est sapor peccati, illudque ab igne concupiscentie exhalans tendit sursum per superbiam, omnes transcendens ambrens et satagens. Non, sicut in fumo lux tenebris miscetur; fumus enim vapores crassos cum tenuibus et pellucidis convolvit: sic in peccato vera falsis, bona malis miscentur. Ita S. Basiliius ibidem: « Fumus hunc, inquit, nonnulli vocant dextrum, qui corruptum habent mentis iudicium, deque rebus promittant opinioniones secum pugnantibus ac permutatas, asseren-

tes quod amarum est dulce, et quod dulce est amarum, ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem. Ibi in fraudem et errores pellecti ab eo qui se transfiguravit in Angelum lucis, Aquilonem asserunt esse dextrum, eum qui sinister sit ac vitandus. » Denique sicut fumus in ignem desinit, sic peccatum desinit in ignem æternum gehennæ.

Mysticè et tropologicè Lyranus: « Acetum, ait, quod a vino degenerat, et fumus, qui ab igne ascendens evanescit, hi sunt qui ab Ecclesiastica sua vita et charitate per superbiam vel socordiam recedunt, et etiam verbis impugnant, de quibus dicitur I. Joan. ii: « A nobis exierunt, sed ex nobis non erant. » Et Salomus: « Piger, ait, est male vivens Catholicus, qui non laborat nec operatur, ut ad æternam beatitudinem pervenire mereatur. Per acetum et fumum hereticorum designatur perfidia; per oculos et dentes predicatorum sanctorum Ecclesiæ, qui bene oculi dicuntur, quia recta itinera prævident; pulchre etiam dentes, quoniam spiritalia alimenta fidelibus ministrare solent. Ergo sicut acetum dentibus, et fumus oculis, id est sicut perfidia hereticorum est contraria bonis doctoribus, quia contristat eos, et molestiam illis gignit et lacrymas: sic piger, id est Catholicus malus, gravis est eisdem bonis doctoribus, qui miserunt eum, hoc est, qui jusserunt ut fidem suam operibus impleat. Ideo gravis est, quia fidem suam operibus destruit. »

27. TIMOR DOMINI APPONET DIEM, ET ANNI EMPORIUM BREVIANTUR.—Septuaginta, *minuentur*; Vatablus, *succidantur*, juxta illud: « Vir sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos, » *Psal.* lvi, 24, *q. d.* Impietas facit impios brevis ævi, at timor Dei pios facit longævus. Vide dicta cap. iii, 2, et *Eccli.* cap. i, 12. Hæ sententiæ significant quod semper, sed quid sæpe accidit, presentium illo ævo judaismi. Porro R. Levi sic explicat: « Nunc, ait, viro diturnius vite spatium concessit; nam cum ic in divine providentiæ gremio jaceat, calamitates evadit, quibus pressus ad mortem adigeretur ante naturæ senescitatis ætatem; vultum impiorum anni decedunt, neque ad consuetum tempus deveniunt: immatura enim eos morte prava illorum mulctabit deliberatio, » puta intemperantia vel imprudentia, quæ se in mortis periculum tenere conjiciunt, aut certe demerit, ob quæ Deus eos morte cito punit. Quæ S. Augustinus in *Quest. Novi et Vet. Testam.*, *Quest.* xxviii, per impios accipit didolacras. « Cum Salomon, ait, dicit: « Anni impiorum minuentur, quomodo ergo est quod videamus impios aliquando longævos? Dignum erat quidem omnes impios non solum citius hæc luce carere, verum etiam nec unius momenti temporis vita frui, qui conditoris sui immemores, vite totius auctoritatem impant creaturæ. Sed Scriptura hos impios aliquotum, qui cum sub Dei lege agerent, propensiores in idolis erant, Peiores enim sunt cæteri impii; scientes enim Deum, et contententes eum, obtemperant

servis. Et quod de his dictum sit probat Apostolus, dicens: Scimus autem quoniam quocumque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur; Gentiles autem non habentur in numero vivorum.

28. EXPECTATIO JUSTORUM LÆTITIA: SPES AUTEM IMPIORUM PERIURUM. — Pro expectatio hebraice est *לְרַחֵם* *lechile*, id est spes, expectatio; Symmachus *ἐσπεῖν*, id est patientia, tolerantia, perseverantia in re molesta cum expectatione melioris sortis, puta patiens expectatio, qua spe præmi duramus in malis, et nos rebus melioribus servamus. Theodotion vertit, *προσδοκία*; eodem sensu Aquila, *προσδοκία*, id est *proslatio*, qua caput, finis et summa rei alicujus spectatur et expectatur, de qua ait Apostolus, Rom. vii, 40: « Expectatio (græce *ἀπεκτάσις*) creaturæ revelationem filiorum Dei expectat; » Septuaginta, *ἐπινοήσεται* *justis lætitia*. Expectatio, sive spes, primo, proprie sumi potest, q. d. Spes justorum est læta, et gaudet etiam in tribulationibus, quia certat ex promissione Dei se re sperata, v. g. beatitudine æterna, possitram. Unde Syrus vertit, *spes justorum in gaudio*. At spes impiorum non est læta, sed anxia et crucians, quia dubia timet, vel diffidit se rem speratam adepturam; nam si sperat bona temporalia, illa sæpe non consequitur; si æterna, illis certo privabitur. Hoc est quod ait Apostolus Rom. xii, 12: « Spe gaudentes; » ideoque ob hanc spem « in tribulatione patientes. » Et Hebr. xi, 1, fidem spei conjunctam ita definit: « Fides est sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium. » Vide ibi dicta. Hæc de causa dicebat S. Franciscus: « Tanta est gloria quam expecto, ut omnis me poena delectet. » Hinc illa ejusdem brevis, sed efficax conicio, assidue meditanda: « Brevis voluptas, poena æterna. Modicus labor, gloria immensa. Multorum vocatio, paucorum electio, omnium retributio. »

Secundo, expectatio et spes sumi potest metonymice pro adptione rei sperate, cum scilicet spes vertitur in rem, q. d. Felicitas, quam sperant et expectant justis, certo eis obvniens, magnam nisi afferet lætitiã; cum enim certant se re adeo læta et tamdiu sperata potiri, volique compotes factos, ac bonis omnibus circumfluere, letabuntur mirifice; at impij spebus suis excidunt, ideoque affliguntur et cruciantur, tum quia spes eorum tota fixa est in rebus presentibus, que, ut pote fluxæ et evanide, cito transeunt et pereunt, ait auctor *Catechæ Græcorum*; tum quia bona æterna, que primarium sunt spei objectum, non assequuntur.

Addit Hugo tertio: « Expectatio justorum lætitiã, » hoc est, inquit, ipsamet lætitiã justos expectat in celo, eo quod ab ipsis cœlum honestandi et decorandi sit, ipsaque beatitudo quasi nobilitanda; ipsius enim dignitas est, quod non tribuatur impijs, sed justis, quorum virtus lætam præmium meretur, itaque justis sicut bea-

titudine decorantur et glorificantur, si ipsi vicissim beatitudini et celo decore ac splendore afferant. Tanta est justorum dignitas, tanta justitie decor, tantus gratiæ et sanctitatis splendor. Præclare S. Bernardus in *Psal. cxx*, serm. 4: « Si expectatio, ait, justorum lætitiã, et tanta lætitiã, ut omne quod desideratur in seculo, non valeat ei comparari, ipsum quod expectatur quid erit? Oculis non vidit, Deus, absque te, que præparasti diligentibus te, » *Isaia* LXIV. Idem, serm. 67 in *Cant.*, expectationem comparans adorationi, possessionem gustationi: « Denique, ait, expectatio justorum lætitiã; nam peccator nihil expectat. Et inde peccator, quod bonis presentibus non modo detentus, sed et contentus nihil in futurum expectat, surdus ad vocem illam: Expecta me (dicit Dominus) in die resurrectionis meæ in futurum. Et ideo justus erat Simeon, quia expectabat et odorabat jam Christum in spiritu, quem necdum in carne odorabat. Et beatus in expectatione sua, quia per odorem expectationis pervenit ad gustum contemplationis. Denique ait: Et viderit oculi mei salutare tuum, Luc. ii. Justus quoque Abraham, qui et ipse expectavit, ut videret diem Domini, et non est confusus ab expectatione sua; nam vidit, et gavisus est. Justis Apostoli cum audiebant: Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum. Quidam justus et David, quando aiebat: Expectantes expectavi dominum? » *Psal. xxxiii*.

29. FORTITUDO SIMPLICIS VIA DOMINI: ET PAVOR HIS QUI OPERANTUR MALUM. — Pro simplicitate hebraice est *לְיָסֵר* *latton*, id est integri; Septuaginta, *sancti*; vel in dativo, *integro, innocenti, perfecto*. Pro pavor hebraice est *מִחָה* *mechita*, id est contritio, contractio sive corporis, sive animi, puta consternatio et pavor.

Primo, Syrus sic vertit et explicat, *robora perfectos via Domini, et frangit operantes malum*; Chaldaeus, *et absumptio his qui faciunt iniquitatem*; Septuaginta, *munilio uti firmamentum, et robur viri sancti est timor Domini; contritio autem operantibus mala*. Hebraice enim *מַחָה* *maos*, et fortitudinem et locum fortem, puta munitionem et arcem significat. Unde arx Antichristi a munitione vocabitur *Maosim*, *Daniel. xi, 39*; Tigurina, *via Domini integro robur est, facinorosus autem pavor*; Vatablus, *animi consternatio, supple, est vita, sive manitum Dei, a qua solet frangere ejus animum, qui operatur iniquitatem*. Hinc enim lex minatur iram Dei et exitium, sicut eam observanti promittit Dei gratiam et gloriam. Lex ergo piura roborat, impiura consternat.

Sensus ergo est, q. d. « Via Domini, » id est lex legisque custodia, puta virtus, justitia, probitas, sanctitas, qua justis sciunt se placere Deo, sequè illi esse curæ quasi amicos et filios, a quo expectant hereditatem æternam: hæc, inquam, sanctitas ita roborat illos, ut nil adversi timeant, omnesque tribulationes et persecutiones fortiter

superent: at eadem lex et sanctitas percipit, consternat, pavidosque efficit eos qui operantur malum, quia ea destituti sciunt se Deo invisos et exosos; ideoque ab eo non nisi iram, supplicia et vindictam expectant: jure ergo pavent. Hic sensus connexus et profundus est, ideoque geminus. Similem gnomen audiemus cap. xxi, 43.

Secundo, planius, q. d. Sicut « via Domini, » id est probitas roborat, et animosum facit simplicem, id est integrum et perfectum: sic ex adverso via impiorum, qui operantur malum, id est eorum malitia et improbitas eis tremorem et pavorem affert; vale enim sibi consilii non nisi mala et poenæ expectant. Causa est, quod via Domini ducit ad Dominum, ideoque ab eo dirigitur, protegitur, munitur, roboratur. Igitur « fortitudo simplicis via Domini » in re idem est, quod fortitudo simplicis est ipse Deus, juxta illud *Psalm. xlii, 2*: « Quia tu es, Deus, fortitudo mea, » hebraice *maos*; II Reg. xii, 33: « Deus qui accinxit me fortitudine, » hebraice *maos*; Proverb. xviii, 10: « Turris fortissima (hebr. *oz*, idem quod *maos*) nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur; » *Psal. xxxvi, 39*: « Salus autem justorum a Domino, et protector (hebraice *maos*, id est fortitudo, fortis defensor) eorum in tempore tribulationis. » Jam « si Deus pro nobis, quis contra nos? » *Rom. vii, 18*. Et S. Augustinus: « Quid, ait, times, o homo, in sinu Dei positus? » Quocirca inferius cap. xxviii, vers. 1, ait Salomon: « Justus quasi leo confidens absque terrore erit. » Quin et Cicero *Pro Milone*: « Magna, ait, est vis conscientia: in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiserunt, et poenam semper ante oculos versari putent qui peccarunt. » Et Poeta:

Hic murus abæneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Innocens ergo securus agit inter tot vite pericula, nec ullus est tantus terror, qui illum commoveat. Est enim mente defixus in Deo, illicque fidit uni, ac se ei novit peculiariter esse curæ, cui scilicet parere universa. Ex adverso nocens et peccator ubique pavidus est et trepidat. « Sicut enim umbra corpora, sic peccata sequuntur animas, et manifestas facinorum representant imagines, » ait S. Basilis apud Antonium in *Melissa*, parte I, serm. 16: « Sicut, ait, qui noctu ambulat, tremunt, etiamsi nemo sit qui terreat: sic et qui peccant, non possunt confidente animo esse, etiamsi nemo sit qui redarguat. » Sequitur enim eos terribile spectrum et larva peccati. Idem, hom. 22 *De nequitia depulsa*: « Sicut, inquit, qui carcerem habitans capitis damnati, damnationem operientes et mortem, vel si deliciis abunde fruuntur, vitam longe agunt molestiosem et anxiam: sic et qui improba conscientia molestantur. » Idem, serm. *De Job et Abraham*: « Tuta, inquit, armatura est timor Dei, inexpugnabile scutum. »

30. JUSTUS IN ÆTERNUM NON COMMOVEBITUR: IMPII AUTEM NON HABITABUNT SUPER TERRAM. — Pro non commovebitur hebraice est *לֹא יִיָּרָא* *lo imot*, id est non turbabit; Aquila, *יִיָּרָא*, id est non offendet, vel non succumbet; Vatablus, *non movebitur loco*. Alludit Salomon ad illa Davidis patris sui: qui facit hæc, non movebitur in æternum, » *Psal. xlv*. « Qui confidit in Domino, sicut mons Sion, non commovebitur in æternum, » *Psal. cxxiv*. « Justi autem hereditabunt terram, et inhabitabunt in seculo, id est longo tempore, multis annis et sæculis. Sensus ergo ad litteram est, q. d. Justus justique familia, puta filii et nepotes, Deo protigente in urbibus domibusque suis tati firmique degent multis annis et sæculis, agentque vitam tranquillam et felicem: at impij diu non habitabunt in terra; sed ex ea Deo vindicæ cito expellentur vel ab hoste, vel a morte (sic lex Judæorum dicitur æterna, id est multis sæculis usque ad Christum duratura). Id enim Deus promiserat Judæis justis, et injustis comminatus erat. *Levit. xxvi, 41*. Quod si quando id reipsa non preestabat, brevitate et æternitas hujus vite æternitate et felicitate alterius in celo pensabat. Unde Cajetanus censet hic promitti Judæis firmam possessionem terræ sanctæ, si in Dei cultu et justitia persistenter: expulsionem vero ab ea, si a justitia desisterent. R. Levi vero: Justus, inquit, stabilis in sua sede permanet; at impij non nisi brevissimo tempore certum aliquem locum incedunt: cum enim sceleratis actionibus assueverint, plurimius inveni erunt.

Anagogice, Christianis justis promissa est terra viventium in celis, a cuius possessione in æternum non dimovebitur; impij autem eam non hereditabunt, sed sub celo et sub terra detruentur in tartara, ait Ilugo.

Tropologice, justus non commovebitur, esto gravi tribulatione vel tentatione pulsetur; sed constans fortisque stabit, nec a Deo, lege et justitia dimoveri se sinet. Unde Aquila vertit, *non offendet, non succumbet*; Hebraice, *non turbabit*; et R. Levi: « Justus, inquit, in seculo, » id est intra præscriptum illi vivendi spatium, « non commovebitur, » juxta illud *Eccli. xxiii, 26*: « Et numerum dierum tuorum implebo. » Et auctor *Catechæ Græcæ*: « Justus ad eum modum in gratia Dei firmatus est, ut per viam vite incedens turbari, aut de bono in malum transmutari nequeat. »

31. OS JUSTI PARTURIET SAPIENTIAM, LINGUA PAVORUM PERIBIT. — Pro parturiet hebraice est *יִלְד* *iamub*, id est fructificabit; Tigurina, *propagabit*, Chaldaeus, *notum facit*; Syrus, *loquitur, q. d. Sicut terra profert et parturit fructus suos, ut triticum, urvas, poma, nuces, etc., sic os justus velut terra fecunda profert et parturit sapientiam, que stabile quiddam æternumque est, ait R. Levi, eamque in alios propagat et disseminat; ideoque dig-*

num est ut os hoc maneat et perduret instar acri vel arboris fructiferae: at lingua impiorum, quia profert mania, stulta, prava, impia, instar arboris sterilis et noxiae, meretur perire et excindi, ac de facto saepe perit et excinditur. Unde hebraice est, *lingua pravulatum vel perversitatum excidetur*; Syrus, *amputabitur*.

Te parturiet notat primo, justum nil loqui nisi mente praecoceptum, examinatum et praemeditatum, ideoque probum et perfectum instar fructus ac de facto saepe perit et excinditur. Unde hebraice est, *lingua pravulatum vel perversitatum excidetur*; Syrus, *amputabitur*. Te parturiet notat primo, justum nil loqui nisi mente praecoceptum, examinatum et praemeditatum, ideoque probum et perfectum instar fructus ac de facto saepe perit et excinditur. Unde hebraice est, *lingua pravulatum vel perversitatum excidetur*; Syrus, *amputabitur*.

Septuaginta vertunt, *os justi* ἀνομιαν, *et est distillat sapientiam*. Te distillat significat πημὸν, pretium verborum justi. Sicut enim myrrha distillat stactem, quae myrrha est pretiosissima: sic os justi distillat eloquia sancta, praesertim hortando peccatores ad penitentiam et mutationem vitae, juxta illud *Cant. v. 13*: «*Labia ejus lilia distillant myrrum primam*». Secundo, paucos et parcos esse sermones justi, sicut stilla et resina guttatim distillat. Tertio, eosdem esse bene expensos et eliquatos, sicut eliquatae sunt aquae, quae e rosis et herbis ab aromatis distillantur. Quarto, justum se accommodare ruditati et infantiae discipulorum. Sicut enim praceptor pueris sensim inflat modum legendi et scribendi, ceteraque grammaticae praecpta, ne, si simul omnia eis tradat, eorum memoriam confundat et obruat; fidem facit sapiens et justus: rudes enim et pueri similes sunt vasis angusti oris, in quae proinde stillare, id est guttatim oportet liquorem infundere: si enim totum rufundat, superfluet et perdetur. Quinto, justum multo plura in corde servare quam ore proferat. Unde S. Chrysostomus, hom. 43 in *Matth.*: «*Ex verbis*, inquit, *velut e rivis multo majorem fontem esse conjice*. Quod enim extra profertur ex illo profuit, ejusque superfluum est quod intus est.» Et mox: «*Pari*

etiam ratione proba verba multo probatorem virtutem intus esse significant.»

12. LABIA JUSTI CONSIDERANT PLACITA, ET OS IMPIORUM PERVERSA. — «*Considerant*, id est considerato profertur. Est metalepsis, qualis est illa: «*Os justi meditabitur*, id est meditato loquetur sapientiam.» Pro *considerant* hebraice est ידעו ידעו, id est sciunt; Aquila et Theodotion, *cognoscunt*; Pagninus, *labia justi sciunt quod placitum est Deo*, et *os impiorum loquitur perversa*; Valabius, *labia justi cognoscunt beneplacitum* (Tigurina, *grata*), hoc est inquit, *scite et opposite loquuntur ea quae placent Deo et hominibus*.

Sensus est, q. d. Justus considerat quae Deo ac hominibus sunt placita, eaque cum gratia, decore et venuste proloquitur; et os impiorum placet, omnesque ei applaudunt: et os impiorum loquitur perversa, quae Deo et hominibus displicent; ideoque ab omnibus displicunt. Unde Septuaginta pro ידעו ידעו, id est sciunt, litteris vicinis, sed aliis punctis legentes ידעו יאריפ, id est distillant; aut potius ידעו ידעו in piel, id est cognoscere faciunt, erudunt, vertunt, *labia virorum justorum distillant gratias* (quasi gemmas); *et os impiorum* ἀναρροφῆται, quod Complutenses vertunt, *avertitur*; alii, *pervertitur, subvertitur*; melius Romana, *pervertit*. Quod ergo verba loquitur justus, tot gratiae, tot rosae, tot margaritae ex ore ejus distillant, juxta illud sponse, *Psal. XLIV*: «*Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum*». In Belgio celestis est Joscio Religiosus S. Bertini, qui ante 500 fere annos quotidie salutans Deiparam quique psalmis, incipientibus a totidem litteris nominis *Maria*, post mortem inventus est quinque rosas vultu et ore gestare cum inscriptione nominis *Maria*. Rosas ergo psalmodum offerens Deiparae in vita, post mortem ab eadem meruit totidem rosas caelestibus decorari: ita habent archiva monasterii S. Bertini, S. Antonini et alii. Quoties ergo Salutationem Angelicam Deiparae devote recitas, totidem ei rosas ore tuo depromis; quam si iteras ad numerum psalmodum, rosarium in modum psalterii corona rosea, imo gemmae, praestantius illi offeres.

Porro frigide Cajetanus sic vertit et explicat: *labia justi faciunt scire voluntatem*, id est justus voluntatem suam verbis explicat sine furore et fraude; *et os impiorum loquetur revolutiones*, id est consilia sua fraudulentis verbis involvit. Mellius R. Salomon: «*Labia justi sciunt ידעו ידעו ratson*, id est benevolentiam sui conditoris sibi comparare, eundemque delinire; rationem etiam perceptum habent, qua mortales sibi devinciant, amicitiaeque inter eosdem conservant.» EIR. Levi: «*Lingua just. ratson*, id est propensionem mortaliu sibi demereri scit, cum ejus verba consentanea jucundaque accidant.» Et Pagninus *Catenae Gravos*, sic ex Septuaginta vertit et explicat, *justorum virorum labia gratiam fundunt orationem; os autem impiorum velut perversum, fastidium movet, q. d.*

Justorum sermones ita sunt apti et concinni, ut gratis referri videantur; ita rursus firmi, ut solvi nequeant; impiorum autem oratio parit tedium et abominationem. Hoc est quod monet Apostolus, *Ephes. iv. 29*: «*Omnis sermo malus ex ore*

vestro non procedat; sed si quis bonus ad edificationem fidei, ut det gratiam audientibus.» Et *Coloss. iv. 6*: «*Sermo vester semper in gratia sale et conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.*»

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Varias habet gnomas de justitia, aequitate, divitiis, consilio, secreto, beneficentia, etc.; sed plurimas antitheses de justis et injustis, quibus justorum fructus et felicitatem post hanc vitam, ingustorum damna et infelicitatem representat.

1. Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: et pondus aequum, voluntas ejus. 2. Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia: ubi autem est humilitas, ibi et sapientia. 3. Simplicitas justorum dirigit eos: et supplantatio perversorum vastabit illos. 4. Non proderunt divitiae in die ultionis: justitia autem liberabit a morte. 5. Justitia simplicis dirigit viam ejus: et in impietate sua corruet impius. 6. Justitia rectorum liberabit eos: et in insidiis suis capientur iniqui. 7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes: et expectatio sollicitorum peribit. 8. Justus de angustia liberatus est: et tradetur impius pro eo. 9. Simulator ore decipit amicum suum: justus autem liberabuntur scientia. 10. In bonis justorum exultabit civitas: et in perditione impiorum erit laudatio. 11. Benedicentia justorum exaltabit civitas: et ore impiorum subvertetur. 12. Qui despiciat amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit. 13. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, celat amici commissum. 14. Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia. 15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cavet laqueos, securus erit. 16. Mulier gratiosa inveniet gloriam: et robusti habebunt divitias. 17. Benefacit animae suae vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abiecit. 18. Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis. 19. Clementia preparat vitam: et sectatio malorum mortem. 20. Abominabile Domino cor pravam: et voluntas ejus in his, qui simpliciter ambulat. 21. Manus in manu non erit innocens malus: semen autem justorum salvabitur. 22. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua. 23. Desiderium justorum omne bonum est: praestolatio impiorum furor. 24. Alii dividunt propria, et ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt. 25. Anima, quae benedicit, impinguabitur: et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. 26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium. 27. Bene consurgit diluculo qui quaerit bona: qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis. 28. Qui confidit in divitiis suis, corruet: justus autem quasi virens folium germinabitur. 29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: et qui stultus est, serviet sapienti. 30. Fructus justi lignum vitae: et qui suscipit animas, sapiens est. 31. Si justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator?

1. STATERA DOLOSA (S. Ambrosius, lib. III *De Officiis*, cap. IX, legit *adultera*) ABOMINATIO APUD DOMINUM: ET PONDUS AEQUM, VOLUNTAS EJUS. — «*Voluntas*, id est volutum, beneplacitum, gratum Deo. Est metonymia; ponitur enim abstractum pro concreto, potentia pro objecto. Hebraea, Aquila

et Symmachus, *bilances dolis abominatio Domini; et lapis perfectus*, vel integer, voluntas, vel beneplacitum, ejus; lapis, id est pondus perfectum, ut vertit Aquila, et *plenum*, ut Symmachus. Olim enim lapidibus utebantur pro ponderibus, ut etiam nonnullis in locis facit. Extat Valentinus